

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА У ЛЬВІВСЬКІЙ АРХІТЕКТУРНІЙ ШКОЛІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД 1919–1939 (1945) рр.

© Петровська Ю.Р., 2012

Висвітлено історію розвитку мистецької підготовки архітекторів у Львівській політехніці в міжвоєнний період. Розглянено художні дисципліни, які викладали на архітектурному факультеті, та зазначено професорсько-викладацький склад кафедр.

Ключові слова: *Львівська архітектурна школа, мистецька освіта, творчі особистості, художні дисципліни.*

History of development of artistic preparation of architects is covered in the Lviv Polytechnic in the interwar period. Considered artistic disciplines that was laid out on an architectural faculty and academic staff of departments.

Key words: *Lviv architectural school, artistic education, creative personalities, artistic disciplines.*

Постановка проблеми

Дослідження історії розвитку мистецької підготовки у Львівській архітектурній школі є доволі актуальним, адже, вивчаючи становлення, формування та традиції мистецької освіти, важливо використати цей доробок у підготовці архітекторів, дизайнерів та поширити його серед шкіл України. Проаналізовано навчальні програми та зацентровано увагу на творчих постатях, що викладали художні предмети на архітектурному факультеті. У статті поставлена проблема визначення кількісного та якісного складу художніх дисциплін у міжвоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Історію становлення та розвитку архітектурної освіти у міжвоєнний період у Львівській політехніці досліджувало чимало науковців, архітекторів та мистців. Серед наукових досліджень слід назвати розвідки Т.М. Клименюк [1], Р.М. Липки [2], О.С. Пасічник [3,4], В.І. Проскуракова [4], Г.П. Петришин [5], А.М. Рудницького [6], Б.С. Черкеса [5] та інших. Висвітлення історії розвитку архітектурної освіти простежуємо також у польських та українських спеціалізованих та ювілейних виданнях: “Politechnika Lwowska 1844–1945”, “Politechnika Lwowska w latach 1844–1945”, “Державний університет «Львівська політехніка» 1844–1994 рр.”, Національний університет “Львівська політехніка”, “Музей історії Львівської політехніки” тощо. На сьогодні існує дефіцит наукових розвідок про мистецьку підготовку у Львівській політехніці упродовж 1919–1945 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження

Після закінчення Першої світової війни відбулися значні зміни на політичній карті Європи. Розпад Австро-Угорської та Російської імперій зумовив виникнення незалежних країн, зокрема Польщі, до складу якої тоді увійшла Західна Україна. У період міжвоєнної Польщі Львів залишався великим містом, другим після Варшави, важливим центром науки та культури. Львів став воєводським містом, відновили роботу вищі навчальні заклади. Розпочався польський період історії Політехнічної школи [7]. У самій Політехнічній школі відбулось багато організаційних змін. У 1919 р. Політехнічна школа підпорядковується Міністерству віросповідань і загальної освіти Польщі [2]. 13 січня 1921 року згідно з розпорядженням Міністерства релігійного визнання та освіти назву Вищої політехнічної школи змінено на “Львівську політехніку” [8].

Міжвоєнні роки супроводжуються значним поглибленням художньої підготовки слухачів архітектурного факультету. Характерною особливістю цього періоду є зростання кафедр і збільшення набору студентів, а також зменшення кількості годин комплексу інженерних дисциплін. Архітектурний факультет у 20-ті роки містив такі кафедри: кафедра нарисної геометрії (проф. К. Бартель), кафедра загального будівництва (проф. Т. Обмінський), кафедра прикладного мистецтва та декорування інтер'єру (проф. В. Садловський), кафедра історії архітектури (проф. Я. Зубжицький), кафедра архітектури I (проф. В. Климчак), кафедра архітектури II (проф. В. Мінкевич), кафедра цивільного будівництва (проф. В. Дердацький) [3].

Зміни, які відбувались на архітектурному відділенні з 1921–1939 рр., були спрямовані на створення фундаментальної архітектурної освіти, що дало змогу створити Львівську архітектурну школу (з часткою художніх дисциплін) із власними традиціями і образом [1].

Упродовж міжвоєнного періоду на архітектурному факультеті викладали такі художні дисципліни:

1. Історія архітектури I (проф. Я. Зубжицький, з 1935 р. А. Мсцівуєвський). Програма охоплювала: розвиток архітектурних формувань на підставі горизонтальної проекції разом з кресленнями залежно від змісту. Архітектуру єгипетську, асирійську та вавилонську, перське та індійське мистецтво. Характер ізраїльського та фінікійського мистецтва. Грецьку архітектуру: архаїчне мистецтво, золотий вік. Римську архітектуру. Римську та середньохристиянську базилику. Систему римських склепінь. Візантію. Розвиток арабського мистецтва [10, спр. 448, с. 32].

2. Історія архітектури II (проф. Я. Зубжицький, з 1935 н. р. А. Мсцівуєвський), курс охоплює вивчення архітектури Франції. Романський стиль, бургундську та аквитанську школу. Розвиток готичного мистецтва, їх конструкційне і естетичне значення. Архітектура Відродження: тосканська, венецька, ломбардська, римська і генуезька школи. Французькі, німецькі, англійські та польські замки. Архітектура костелів. Стиль бароко та рококо [10, спр. 448, с. 32].

3. Польська архітектура (проф. Я. Зубжицький), курс вивчає польські садиби XVI та XVII ст. Архітектура костелів з дерева та цегли. Сільські та міські костели [10, спр. 448, с. 32].

4. Історія польської архітектури I (проф. М. Осінський) (програма відсутня) [10, спр. 2156, с. 8].

5. Історія польської архітектури II (проф. М. Осінський). Розвиток польського будівництва кам'яного і цегляного. Практикум з рисунку. Аналіз форми на підставі інвентарної картки пам'ятки польської архітектури [10, спр. 2156, с. 8].

6. Історія образотворчого мистецтва (інж.-арх. М. Гембарович). Перегляд скульптурних творів у контексті історичних стилів з детальним оглядом живопису і різьби. Аналіз та інтерпретація мистецьких проявів у зв'язку з ширшим культурним фоном [10, спр. 448, с. 32–32 об.].

7. Архітектурні форми (інж.-арх. В. Гжимальський). Завданням курсу є проектування архітектурних форм, пов'язаних з будівництвом [10, спр. 448, с. 32 об.].

8. Охорона пам'яток (проф. М. Осінський), курс вивчає значення охорони пам'яток, технічні питання охорони пам'яток, описи і критику виконаних відновлюваних робіт у пам'ятках архітектури [10, спр. 448, с. 32 об.].

9. Прикладне мистецтво (вільна вакансія, програма відсутня) [10, спр. 448, с. 33].

10. Архітектура I (проф. В. Климчак, з 1929/30 н. р. проф. І. Багенський). Засади проектування. Проектування інтер'єру та екстер'єру. Проектування вільностоячих будинків та в забудові міста. Проектування симетричних і асиметричних будівель. Зв'язок інтер'єру будівлі з її фасадом. Інтер'єр будівлі зі склепінчастим перекриттям [10, спр. 1026, с. 8].

11. Архітектура II (проф. В. Мінкевич). Генеза та еволюція будівель театрів, святинь, музеїв, палаців. Монументальність у будівництві [10, спр. 1026, с. 8].

12. Перспектива малярська (проф. К. Бартель). Курс вивчає геометричні основи перспективи. Прикладна перспектива. Перспектива рухомих поверхонь. Конструкція тіні і дзеркальне відображення. Фотографія і її застосування в мистецтві. Суб'єктивні перспективи, естетика та її історія. Перспектива театральна. Засади і критика суб'єктивних перспектив [10, спр. 448, с. 32 об.].

13. Архітектурне малярство (вільна вакансія, програма відсутня) [10, спр. 448, с. 32 об.].

14. Рисунок архітектурний (інж.-арх. М. Осінський). Ознайомлення з технікою рисунку під час перенесення перспективних, будівельних форм на рисункову площину. Ознайомлення з типовими, простими формами і елементами архітектури [10, спр. 448, с. 33].

15. Рисунок декору I (проф. В. Садловський, з 1935/36 н. р. В. Гжимальський). Вивчення декору. Рисунок елементів інтер'єру [10, спр. 448, с. 33].

16. Рисунок декору II (проф. В. Садловський, з 1935/36 н. р. В. Гжимальський). Вивчення історичного декору з моделей і пам'ятників. Практика в стилізуванні природних форм. Проектування малих архітектурних об'єктів (каплиця, кіоск, криниця, фонтан та ін.) [10, спр. 448, с. 33].

17. Рисунок фігури I (Ян Нальборчик). Курс вивчає будову і пропорції людини, її рухи. Рисунки по пам'яті [10, спр. 448, с. 33 об.].

18. Рисунок фігури II (інж.-арх. В. Гжимальський) (програма відсутня) [10, спр. 448, с. 33 об.].

19. Рисунок руху (Ян Нальборчик, з 1935/36 н. р. В. Лам). Швидка фіксація руху людини, його пропорції разом із загальною побудовою [10, спр. 448, с. 33 об.].

20. Рисунок (проф. В. Лам). Лінійний рисунок з натури. Рисунок людської голови, інтер'єру і красиду з елементами архітектури пером, пензлем, губкою. Рисунок природи темперою на тонованому папері [10, спр. 2441, с. 76].

21. Стилізування форм (проф. В. Садловський), курс вивчає перетворення природничої форми в стильову в історичному перебігу. Композиція і спосіб об'єднання, застосування форм в архітектурі в різних матеріалах, у площинній і рельєфній пластиці [10, спр. 448, с. 33].

22. Декорування інтер'єру (проф. В. Садловський, з 1935/36 н. р. В. Гжимальський). Розвиток інтер'єру та устаткування житлового будинку в історичному перебігу і до сьогодні. Проектування декорацій інтер'єру, предметів промислового інтер'єру та декоративних форм [10, спр. 2946, с. 166].

23. Моделювання I (Ян Нальборчик, з 1935/36 н. р. Ю. Ружиський). Курс вивчає моделювання рослин і тварин з натури. Вивчення стильового орнаменту. Композиція [10, спр. 448, с. 33 об.].

24. Моделювання II (Ян Нальборчик, з 1935/36 н. р. Ю. Ружиський). Моделювання голови і фігури людини. Моделювання голови і фігури людини в декоративному застосуванні і композиції [10, спр. 448, с. 33 об.].

25. Наука природничих форм (вільна вакансія, програма відсутня) [10, спр. 448, с. 33 об.].

26. Репетиторій класичних форм (проф. І. Багенський) (вільна вакансія).

27. Практика з елементів архітектури Відродження (проф. І. Багенський) (вільна вакансія) [10, спр. 2946, с. 166 об.].

28. Графіка (проф. В. Лам). Рисунок білим олівцем на чорному папері. Теоретичні пізнання інших видів графічних технік. Плакат [10, спр. 2946, с. 165 об.].

29. Мистецька фотографія (Г. Міколаш, з 1932/33 н.р. В. Ромель). Курс охоплює композицію образу. Способи уподібнення фотографічного образу до артистично-оптичного. Індивідуальні шляхи копіювання: гама, олія. Естетика фотографічного мистецтва. У 1920–1921 рр. Г. Міколаш створив фотолaboratorію на архітектурному факультеті [10, спр. 1658, с. 79].

Кількість студентів зросла від 103 студентів у 1920 н. р. до 276 у 1938/39 н. р. і під кінець цього періоду навчальний процес провадився на десяти основних кафедрах, котрі очолювали видатні вчені та творчі особистості [2]. Від 1919 до 1939 року диплом інженера Львівської політехніки одержали 2277 осіб, зокрема 63 жінки [9].

У 30-х роках відбувається розширення матеріальної бази Львівської політехніки, саме тоді остання сформувала одну з найбільших в Європі технічних бібліотек, що мала статус державної (в 1938 р. її фонд становив понад 88 тисяч примірників). У 1929–1934 р. за проектом архітектора Тадеуша Обмінського збудовано новий корпус бібліотеки Львівської політехніки. Кращі будівлі міжвоєнного періоду були пов'язані з іменами професорів архітектурного факультету – Тадеуша Обмінського, Вітольда Мінкевича, Владислава Климчака, Владислава Садловського та інших архітекторів та мистців Львівської архітектурної школи [7].

Слід виділити групу педагогів з архітектурно-технічною освітою, які викладали художні предмети, серед яких: проф. Владислав Садловський (1911–1935), проф. Мар'ян Осінський (1907–1944), проф. Ян

Зубжицький (1896–1929), проф. Іван Багенський (1927–1945), асистенти Тадеуш Броневський (1924–1931), Юліан Бжуховський (1937–1945), Юліан Духович (1938–1945), Рудольф Індрух (1923–1927), Тадеуш Янковський (1925–1929), Вітольд Клебковський (1921–1925), Роман Кольмановський (1927–1930), Антон Ковальський (1921–1923), Фабіан Козік (1935–1937), Станіслав Крамарчук (1930–1938), Зигмунд Масрський (1931–1938), Владислав Мромлінський (1929–1933), Адам Мсцівуєвський (1935–1945), Андрей Ніч (1937–1939), Антон Новотарський (1934–1935), Зигмунд Савчинський (1920–1922), Зигмунд Трояновський (1927–1928), Януш Вітвіцький (1936–1946), Тадеуш Войцеховський (1931–1940).

Іншу групу становили так звані «артисти» – викладачі із академічною і художньою освітою: професори Веслав Гжимальський (1935–1941), Владислав Лам (1935–1945), Ян Генрик Розен (1929–1933), доцент Ян Нальборчик (1927–1932), асистенти Францішек Копкович (1920–1921), Ян Місьон (1930–1933), Маріан Ружамський (1923–1930), Збігнев Жепецький (1924–1931), Гжегож Синевський (1930–1940), Януш Шаблонський (1928–1930), Казимир Шрамкевич (1928–1940), Станіслав Тейсейре (1932–1945), Людвик Турович (1931–1934), Ігнацій Вдовицький (1920–1933).

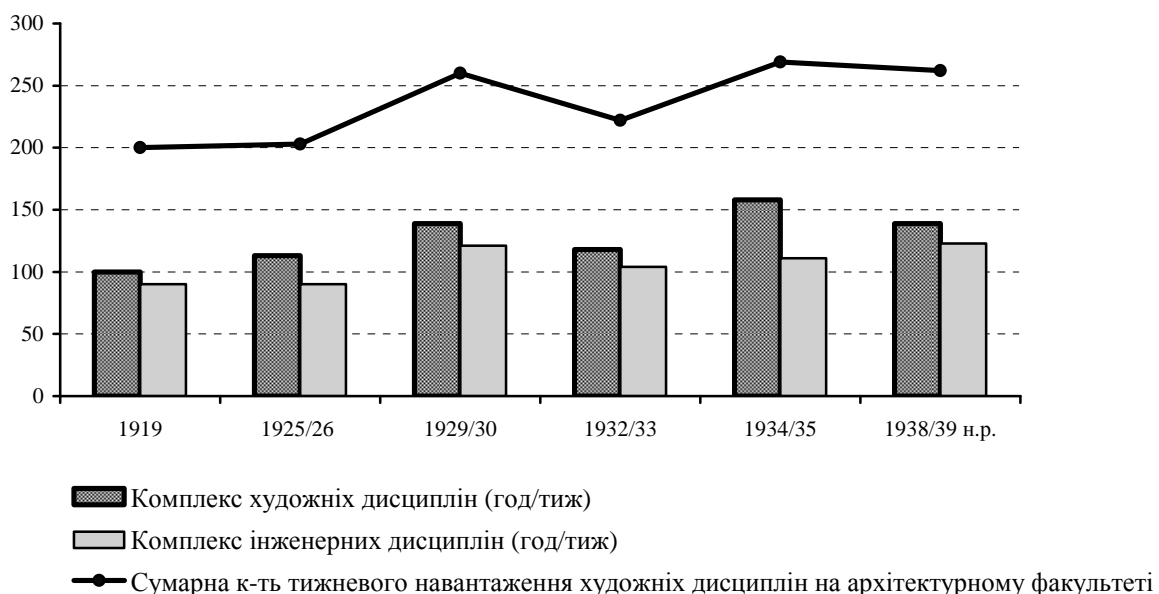
Серед 44 предметів, що їх викладали на архітектурному факультеті у 1919–1939 н. р., 29 предметів належать до художніх дисциплін (для порівняння кількості навчальних годин див. табл. 1). Мистецький підхід було також використано в освітній підготовці на інших факультетах, зокрема на факультеті сухопутної та водної інженерії та на загальному факультеті (діяв упродовж 1921–1933 рр.), де велась підготовка за математичним напрямом, фізико-хімічним та у рисунковій групі. Частина художніх дисциплін присутня у навчальних програмах цих факультетів [10].

Таблиця 1

**Співвідношення середнього тижневого навантаження
художніх та інженерних дисциплін на архітектурному факультеті**

Навчальні дисципліни	Навчальні роки					
	1919	1925/26	1929/30	1932/33	1934/35	1938/39
Художні дисципліни, год/тиж	110	113	139	118	158	139
Інженерні дисципліни, год/тиж	90	90	121	104	111	123
Сумарна к-сть дисциплін викладання, год/тиж	200	203	260	222	269	262

Графік зміни середнього тижневого навантаження на архітектурному факультеті (1919–1939 н. р.)

Події, які відбулись восени 1939 р. та наслідком яких було включення Західної України до СРСР, внесли великі зміни у всю діяльність львівської архітектурної школи. Одним із найважливіших засобів подальшого зміцнення своїх позицій і вирішення ідеологічних завдань влада вважала культуру й освіту. Тож навчання в Політехніці відновилося вже з жовтня 1939 р. Львівську політехніку реорганізували у Львівський політехнічний інститут (ЛПІ) [7]. У цей період архітектурний факультет проводить навчальний процес на десяти основних кафедрах: орнаментального рисунку та інтер'єру (проф. Веслав Гжимальський), нарисної геометрії (проф. Казимир Бартель), статички та будівельних конструкцій (проф. Еміліан Лазорик), загального будівництва (проф. Казимир Бартошевич), архітектури I (проф. Іван Багенський), архітектури II (проф. Вітольд Мінкевич), ужиткового будівництва (проф. Владислав Дердацький), містобудування (проф. Станіслав Філіпковський), історії архітектури та історії польської архітектури (проф. Мар'ян Осінський) [2]. Від 1944 р. кафедру нарисної геометрії, яку очолював К. Бартель об'єднувала три споріднені дисципліни: нарисну геометрію, креслення і технічний малюнок, звідси і назва – кафедра нарисної геометрії та графіки [9].

Протягом 1940–1941 рр. архітектурний факультет поступово пристосовувався до нових суспільних та політичних умов [6]. Із встановленням радянського режиму почалася докорінна перебудова закладу, яка продовжувалась після закінчення Другої світової війни. Тоді за діяльністю ВНЗ та його громадських організацій здійснювався партійно-комуністичний нагляд. Найменші прояви вільномумства суворо переслідувалися [8]. Впроваджувались нові методи роботи, властиві для радянської школи. Відбулась зміна навчальних планів і програм, але викладацькі кадри та студентський склад загалом змінені не були. У навчальні плани впроваджено політичні предмети, змінено перелік об'єктів, які студентам доручались проектувати (вилучено проектування сакральних споруд) [6]. Після того, як Галичину окупували німецькі війська у червні 1941 р., робота Львівського політехнічного інституту була припинена [6].

Роботу Львівського політехнічного інституту перервав напад Німеччини на Радянський Союз 22 червня 1941 р. У головному корпусі за часів окупації був розташований шпиталь. На базі скасованого інституту працювали інженерні курси (Staatliche Technische Fachkurse Lemberg). Ліквідований архітектурний факультет, але залишилась єдина кафедра архітектурного проектування, котра згодом увійшла до інженерно-будівельного факультету. Матеріальна база архітектурної спеціальності збідніла, адже книги та інші матеріали були втрачені вже після війни через розпорядження ліквідувати кафедральні бібліотеки [7].

Висновки

Протягом міжвоєнного періоду мистецька підготовка у Львівській архітектурній школі створила свою фундаментальну базу. Протягом досліджуваного періоду розширюється структура архітектурного факультету, збільшується кількість професорсько-викладацького складу та кількість кафедр художнього спрямування, години викладання художніх предметів. Симбіоз архітектури з декоративним мистецтвом, який був наявний у сецесійному мистецтві проявився в навчальних програмах на архітектурному факультеті. Навчальні програми охоплювали стилізування природних форм, моделювання рослин і тварин з натури, вивчення стилізованого орнаменту та інші художні навички, котрі ставали основною базою знань архітекторів під час подальшого оздоблення ними будівель цього періоду.

1. Клименюк Т. М. *Архітектурна освіта у Львівській політехніці* / Т. М. Клименюк // *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Архітектура*. — Львів : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2004. — № 505. — С. 188–192. 2. Липка Р. *Львівська архітектурна школа – її роль та етапи розвитку* // *Архітектура Галичини XIX–XX ст.* / Під ред. Б. Черкеса, М. Кубеліка, Е. Гофер. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 1996. – С. 84. 3. Пасічник О. С. *Генеza архітектурної школи Львівської політехніки та внесок її випускників у розвиток архітектури: дис. ... канд. архітектури : 18.00.01* / Пасічник Оксана Степанівна. – Л., 2004. – С. 84. 4. *Проскураков В. І. Співвідношення інженерних та архітектурних дисциплін у навчальних планах Львівської політехніки* / В. І. Проскураков, О. С. Хрін // *Вісник Держ. ун-ту “Львівська політехніка”. Архітектура*. — Львів : Вид-во Держ. ун-ту “Львівська політехніка”, 1998. – № 358. – С. 252–256. 5. Черкес Б. С.

Формування дизайну у Львівській архітектурній школі / Б. С. Черкес, Г. П. Петришин // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Архітектура. – Л.: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2010. – № 674. – С. 94–108. 6. Рудницький А. М. Історія і традиції львівської архітектурної школи / А. М. Рудницький // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. Архітектура. – Л.: Вид-во Нац. ун-ту “Львів. політехніка”, 2001. – № 429. – С. 4–13. 7. Національний університет “Львівська політехніка” / [Бобало Ю. Я., Загородній А. Г., Павлиш В. А. та ін.]; за заг. ред. Ю. Я. Бобала. – К.: Логос Україна, 2008. – С. 15–19. 8. Кос А. Музей історії Львівської політехніки: нарис-путівник / А. Кос. – Л.: Вид-во Нац. ун-ту “Львів. політехніка”, 2005. – С. 52–53. 9. Буцко М. І. Державний університет “Львівська політехніка” 1844–1994 / М. І. Буцко, В. Г. Кипаренко. – Л.: Вид-во Держ. ун-ту “Львівська політехніка”, 1994. – С. 16, 34, 59. 10. Держархів Львівської обл. Ф. 27 Львівська політехніка. Оп. 3. Т. 1. Спр. 448, 1026, 1658; Т. 2. Спр. 2156, 2441, 2946 – Program szkoły politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1924–1939.